

Finlandssvenska synskadades informationstillgång

- En kartläggning av upplevelser i vardagen ur ett tillgänglighetsperspektiv med fokus på information

Nanette Westergård

Yrkeshögskolan Novia
Institutionen för hälsa och välfärd
2023

Innehållsförteckning

1 Inledning	3
2 Bakgrund och syfte	3
3 Genomförande.....	3
3.1 Metod.....	3
3.2 Urval.....	4
4 Etiska aspekter	4
5 Resultat	5
5.1 Vardagen som synskadad i förhållande till informationstillgång.....	5
5.2 Användning av tjänster och hjälpmedel	6
5.3.1 Professionellas perspektiv på användningen av hjälpmedel	7
5.3 Utmaningar gällande informationstillgång	7
5.3.1 Aktuell information	7
5.3.2 Användning av inspelat material och litteratur	8
5.3.3 Otillgänglig information	8
5.3.4 Brister hos hjälpmedel	8
5.3.5 Tekniska utmaningar.....	9
5.3.6 Digitalt utanförskap	9
5.3.7 Information ute i samhället	9
5.3.8 Professionellas perspektiv på utmaningar	10
5.4 Fungerande lösningar som används idag.....	10
5.4.1 Syntolkning, talsyntes, skärmläsare och röststyrning.....	10
5.4.2 Inspelat material och e-böcker	10
5.4.3 Applikationer och digitala verktyg	11
5.4.4 Individuella lösningar	11
5.4.5 Professionellas perspektiv på lösningar som används.....	11
5.5 Användarupplevelser	12
5.5.1 Professionellas åsikter kring användarupplevelser.....	12
5.6 Behov i framtiden.....	12
5.7 Utvecklingsförslag.....	14
6 Sammanfattning och diskussion	15
Litteratur	16
Bilaga 1-4	

1 Inledning

Att vara synskadad kan medföra utmaningar av olika slag. Man kan uppleva hinder och svårigheter i sin vardag, inte minst i samband med användning av teknologiska och digitala lösningar. Tillgången på information kan variera, beroende på användarvana, hjälpmedel och informationssystemens tillgänglighet. För att kunna tillhandahålla användbara lösningar för tillgång på information förutsätts kännedom om hur målgruppen upplever sin vardag och vad de anser att kunde förbättras.

I Finland finns det för tillfället ca. 50 000–60 000 synskadade personer. Av dessa är ca. 8 500 personer gravt synskadade medan övriga är synsvaga. Uppskattningsvis 3000 synskadade i Finland har svenska som modersmål. Majoriteten (ca 80 %) av de synskadade är över 65 år. Andelen barn och ungdomar utgör ungefär fem procent (Förbundet Finlands Svenska Synskadade, 2023).

2 Bakgrund och syfte

Syftet med undersökningen är att kartlägga finlandssvenska synskadades upplevelser kring vardagen ur ett tillgänglighetsperspektiv med fokus på information. Kartläggningen klargör för utmaningar, möjligheter och utvecklingsförslag som målgruppen lyfter fram. Resultaten avser stöda utvecklandet av redan befintliga tjänster samt skapande av nya lösningar för informationssystem som hjälpmedel. Undersökningen genomförs i Österbotten, Åboland och Nyland under våren 2023 i samarbete mellan Kolibre rf och Yrkeshögskolan Novia.

Kartläggningen har beställts av Kolibre rf. Föreningens syfte är att främja tillgång till informationssamhället för personer med läsnedsättning genom att upprätthålla projekt som idkar forskning relaterat till och utveckling av informationssystem som hjälpmedel. Föreningen grundades år 2012 och medlemmar är Norra Österbottens svenska synskadade rf, Förbundet Finlands svenska synskadade rf, Synskadades Förbund rf och Pratsam Ab. Kartläggningen finansieras av Stiftelsen Svenska Blindgården, Stiftelsen Emilie och Rudolf Gesellius fond, Hans Brummers Stiftelse och Svenska folkskolans vänner.

En ordlista (bilaga 4) finns bifogad i rapportens avslutande del för förtydligande av begrepp som används i resultatredovisningen.

3 Genomförande

Undersökningen genomfördes under mars-maj 2023. Inför undersökningen samarbetade forskaren från Yrkeshögskolan Novia med medlemmar i Kolibre rf kring urval, fokusområden och forskningsfrågor. Medlemmar i Kolibre rf gjorde en inledande intressekoll bland förbundens och föreningarnas medlemmar gällande deltagande i undersökningen och tillhandahöll därefter forskaren kontaktuppgifter till de personer som anmält intresse. Forskaren kontaktade respondenterna individuellt via telefon och bokade in intervjutillfällena i samråd med dessa.

3.1 Metod

Undersökningen genomfördes med en kvalitativ forskningsmetod eftersom syftet var att undersöka målgruppens subjektiva upplevelser. Den kvalitativa forskningsmetoden anses som lämplig då få enheter undersöks och fokus sätts på vad den enskilda individen eller gruppen säger om ett specifikt fenomen (Jacobsen, 2017 98-99). De datainsamlings- och analysmetoder som användes i undersökningen är omsorgsfullt utvalda utgående från frågeställningar som önskas bli besvarade. I undersökningen användes semistrukturerade fokusgruppsintervjuer som datainsamlingsmetod och tematisk innehållsanalys som analysmetod.

Vid intervjutillfällena användes en intervjuguide (bilaga 1) som stöd för diskussionen. Intervjuguiden sammanställdes i samarbete med forskaren och Kolibre rf. I intervjuerna ställdes frågor kring bland annat informationstillgången i vardagen, användning av tjänster och hjälpmedel, tillgång till nyheter och litteratur samt tillgänglighet kopplat till information ute i samhället och på sociala medier. För fokusgruppsintervjun med professionella inom området sammanställdes en egen intervjuguide (bilaga 2) med frågor kring informationstillgången idag, vilka förväntningar som klienter lyfter fram och vad som kan tänkas förbättras och utvecklas i framtiden. Frågor kring användarupplevelser och förbättring kring dessa ställdes även till gruppen med professionella. Samtliga intervjuer spelades in och transkriberades. Materialet analyserades därefter med en tematisk innehållsanalys.

3.2 Urval

För undersökningen användes ett strategiskt urval för att säkerställa tillräcklig erfarenhet och fördjupad förståelse för ämnet. Respondenterna i undersökningen har varierande grad av synförmåga och har levt med sin synnedsättning olika länge. Respondenter valdes ut i samråd med representanter från synskadeföreningarna i Svenskfinland i enlighet med angivna inklusionskriterier. Målgruppen segmenterades i undergrupper beroende på ålder och bostadsort. Avgränsningar i urvalet gjordes i och med att personer under 18 år inte inkluderades i undersökningen. Ytterligare avgränsningar gjordes baserat på geografisk spridning. I undersökningen deltog personer bosatta i Jakobstad, Åboland och Mellersta Nyland. Utöver den primära målgruppen tillfrågades även professionella inom området att ställa upp på en fokusgruppsintervju i egenskap av sakkunniga med expertkunskap. Respondenterna i fokusgruppen för professionella har varierande arbetserfarenhet och kännedom om frågor som berör synskadade.

Intervjuer hölls med personer i åldersgrupperna 18–65 år, 65 år och äldre samt med professionella inom området. Av 37 tillfrågade personer genomfördes fokusgruppsintervjuer med totalt 25 deltagare. Detta ger ett bortfall på 12 personer som tackade nej till medverkan eller inte anlände till avtalat intervjutillfälle. Sammanlagt hölls sju fokusgruppsintervjuer varav tre utfördes online via videomöte.

Tabell 1. Uppdelning av urvalet i ålder och kön (N=25)

	Kvinnor	Män	Andel (%)
Åldersgrupp 18–65	5	4	36
Åldersgrupp 65+	5	8	52
Professionella	1	2	12
Andel (%)	44	56	

4 Etiska aspekter

För att värna om forskningsetiska principer delgavs deltagarna i undersökningen ett informerat samtycke. Alla som tillfrågades om deltagande blev informerade om syftet med undersökningen via muntlig kommunikation samt via informationsbrev (bilaga 4) och fick utgående från detta ta ställning till eventuellt medverkande. Respondenterna fick fullständig information om vad resultaten kommer användas till. De informerades om att materialet behandlas konfidentiellt och att all data anonymiseras. Ett muntligt samtycke till deltagande upprättades och de informerades om att de när som helst kan avbryta sin medverkan utan att ange orsak. Allt insamlat material förvarades skyddat enligt principerna för GDPR och behandlades enligt rekommendationer av TENK (den forskningsetiska delegationen i Finland).

5 Resultat

I nästföljande kapitel sammanfattas undersökningens resultat. Resultaten framställs utifrån de sju teman som tydliggörs i Figur 1. Rubriceringen baserar sig på de teman som identifierats i analysen och tillhörande underrubriker för respektive tema fördjupar tematiken ytterligare. I resultatredovisningen presenteras citat som belyser tematiken och kopplingen till forskningsfrågorna. Citaten som valdes ut för att tydliggöra de meningsbärande enheterna har omformulerats från dialekt till standardsvenska.

Figur 1. Resultatredovisningens teman

5.1 Vardagen som synskadad i förhållande till informationstillgång

Respondenterna beskrev vardagen som synskadad och betonade att informationstillgången varierar beroende på typ och grad av synnedsättning. I resultaten framkom att personer med mildare grad av synnedsättning använder sig av ett flertal tjänster och verktyg för att få tillgång till information, exempelvis applikationer och hemsidor för olika dagstidningar samt genom att söka information på internet. Respondenter med grövre synnedsättning beskriver informationstillgången som bristfällig och nämner att många svårigheter finns. Majoriteten av respondenterna sade sig ändå uppleva att de har tillgång till både nyheter och litteratur men att informationen inte alltid är lättillgänglig och att utmaningar fortsättningsvis finns, både gällande information online och i den analoga världen.

"Problemet är nog i synnerhet reklamer, som skärmläsningsprogramsanvändare är det jobbigt då dom kommer mitt i nyhetsartikeln, man får försöka hoppa över dem om man inte vill läsa. Där är det en skillnad i tillgängligheten då en seende kan hoppa över dem, men vi hamnar faktiskt ta rad för rad neråt tills nyhetsartikeln fortsätter" (IP 2)

"Det är svårt då man ska resa då det (infotexter) blinkar å far fort, man ser inte någonting på skyltar" (IP 11)

"I alla möjliga sammanhang borde man ta synskadade i beaktande. I vårt hus fick vi en ny hiss där knappen är samma färg som själva hissen så jag måste gå med handen längs väggen för att hitta den. Allt är infällt och samma färg, sådana saker borde man ta i beaktande" (IP 17)

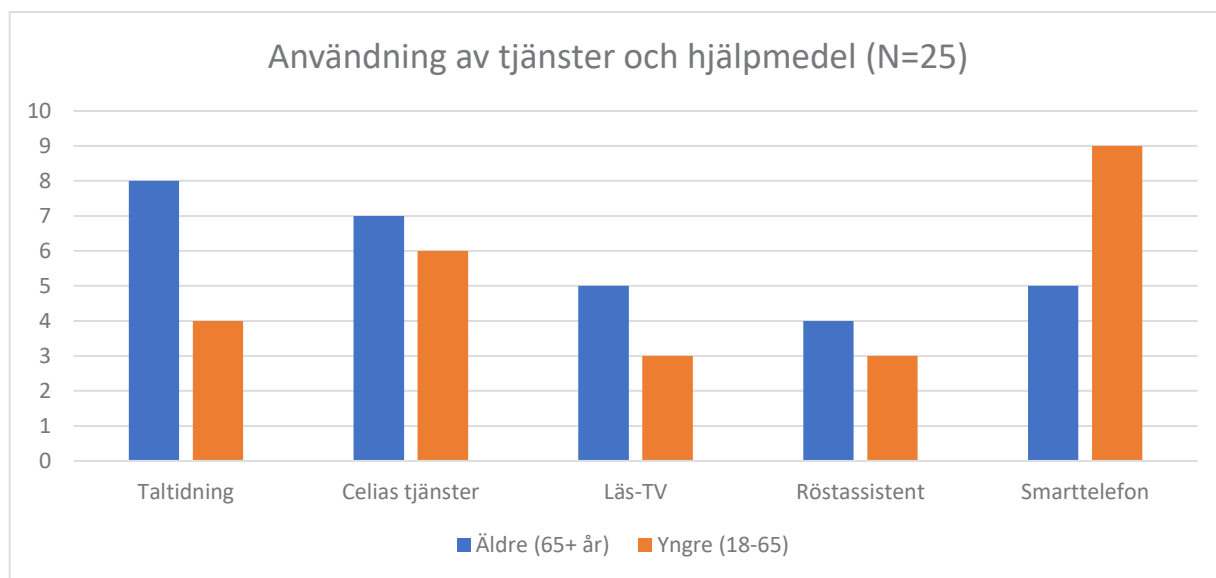
Expertgruppen ombads beskriva informationstillgången i dagsläget och inom vilka användningsområden som klienter uppger sig stöta på problem. Bland svaren framkom att antalet forum för information minskar för synsvaga personer, speciellt för äldre och personer som inte tar del av den digitala utvecklingens framfart i samma utsträckning som andra. Information som endast finns tillgänglig online kan bli svår att ta del av.

"Läsning blir en utmaning i något skede. Tidningarna är första grejen som faller bort. Då blir det för många att lyssna på radio, där får de sin information. Också det här med TV kan bli svårt, det blir svårt att se på nyheter. Man kan lyssna men ser inte klart och tydligt vad som är på skärmen, och textningen blir svår att hinna med" (IP 20)

"Digitaliseringens utveckling och att alla tjänster bara finns på nätet har gjort att en stor del av synskadade fallit bort. Största delen är i åldersgruppen äldre, som inte har kunskap i digitala tjänster. I vårt arbete att sprida information blir det problematiskt, hur får vi information till dem som inte har kunskaper i teknik?" (IP 22)

5.2 Användning av tjänster och hjälpmedel

Respondenterna beskrev olika tillvägagångssätt för att få information. Specifikt tillfrågades de om användningen av taltidningar, Celias tjänster samt om de använder Läs-TV, röstassistent och smarttelefon. I en jämförelse mellan åldersgrupperna kan man se att de äldre respondenterna i större utsträckning använder taltidning, Celias tjänster och Läs-TV. Skillnaden mellan åldersgruppernas användning av röstassistent var markant. Gällande användning av smarttelefon uppgav samtliga respondenter i den yngre åldersgruppen att de använder det, medan endast ett fåtal äldre gör det.

Tabell 2. Respondenternas användning av tjänster och hjälpmedel

Utöver de i tabellen listade tjänsterna och hjälpmedlen nämnde respondenterna att de tar till sig information och nyheter med hjälp av optiska hjälpmedel såsom förstoringsglas och digitala förstoringsverktyg. Dessa hjälpmedel kan samtidigt som de stöder informationstillgången även orsaka utmaningar. Många av respondenterna tar del av nyheter via TV och radio framom att läsa dagstidningar digitalt eller med hjälpmedel. Man beskrev hur olika hjälpmedel och verktyg ofta används i kombinationer. Generellt kan man konstatera att de yngre respondenterna upplevde informationstillgången som tillräcklig och hjälpmedlen som användbara medan de äldre beskrev brister och utmaningar kopplade till informationstillgången och verktygens användarvänlighet.

"Jag läser med förstoringsglas. Har nog visserligen en läsapparat men förstoringsglas ger starkare bild, med apparaten blir det kornig bild" (IP 18)

"... sen lyssnar jag nog en hel del på radio [...] men nog skulle jag veta på vilka sidor jag ska fara, sen vet jag inte hur tillgängliga de är, men via TV och radio" (IP 1)

"Använder vid behov förstörningsprogram, men problemet är att om man en gång satt i gång det och får en förstöring, så är det som om allt flyter där, det skulle vara bra om man kunde fixera det så det inte flyter, man går miste om helheten" (IP 14)

"... för min del är det nätet, hemsidor för det mesta och tidningarnas hemsidor och radio, TV och Daisy-spelaren också. Via synskadades förbundet har jag tillgång till de olika dagstidningarna" (IP 3)

5.3.1 Professionellas perspektiv på användningen av hjälpmedel

De professionella beskrev att hjälpmedel och tjänster ökar förutsättningarna för informationstillgång men att det många gånger är upp till personen själv att ta reda på vilka tjänster som finns, hur de används och hur de kan anpassas till individuella behov, speciellt gällande digitala tjänster. För de personer som av olika orsaker inte vill använda tekniska lösningar utblir en hel del information.

"Det finns många alternativ, tex. skärmläsare och talsyntes. Det beror på vilken apparat man använder, dator eller mobil. Det finns alternativ för alla plattformar. Navigering varierar beroende på användarvana och kunskap" (IP 22)

"Det finns en klar gräns mellan sådana som motsätter sig, de vill kanske inte ens lära sig det nya tekniska. Det finns en gräns mellan dem som är vana vid tekniken och att använda nätet, få sin information därifrån. De som är äldre motsätter sig, har inte intresse och anser att de inte behöver fundera på något nytt" (IP 20)

5.3 Utmaningar gällande informationstillgång

Respondenterna lyfte fram utmaningar de möter i fråga om informationstillgång. Utmaningar i nuläget omfattar bland annat nyheters aktualitet, användningen av ljudböcker, otillgänglig information samt tekniska svårigheter vid användning av hjälpmedel och tjänster. I svaren betonades även utmaningar som personer med synskada möter i sin omgivning såsom svårtolkad skyltning och otillgänglig information ute i samhället. Utmaningar med engagemang i den digitala världen framkom såväl hos de äldre som hos yngre och mer vana användare.

5.3.1 Aktuell information

En av de utmaningar som redogjordes för var informationens aktualitet. I nuläget kan nyheten i det skede som den når lyssnaren, redan vara inaktuell eller utdaterad av olika orsaker. Man beskrev en önskan om att nyheter skulle distribueras så att de är aktuella i det skede som lyssnaren tar del av informationen. Möjlighet att delta i evenemang och program som intresserar fräntas då informationen når fram för sent. Även litteratur når i vissa fall den synsvage senare än andra. Respondenterna uppgav även att det för den synskadade kan vara svårt med tillförlitlighet, källkritik och att veta om informationen man får är korrekt.

*"... när det kommer följande tidning så kommer inte alla nyheter, en del kommer för sent. "Det händer idag", då har det hänt igår. Vissa artiklar där de säger vilka hockeymatcher som börjar "ikväll" har börjat igår"
Det är det som borde förbättras" (IP 6)*

"Studiematerial kom via Celia åt mig nog... i god tid, men dagen efter att de andra fick dem. Alltså inte samma dag som det gavs ut och det är ju egentligen det som är meningen. Trots att det bara handlar om ett dygn så borde de ändå vara tillgängliga, alltså man borde ha tag på dom samma dag som alla andra" (IP 2)

"Det kommer mycket skräp då man söker [...] Man vet inte om svaren som ges är korrekta, då man frågar på Google och första nyheten som kommer upp kan vara en osanning eller en gammal artikel" (IP 11)

5.3.2 Användning av inspelat material och litteratur

Merparten av respondenterna använder aktivt ljudböcker och taltidningar i olika former, exempelvis via Celia-biblioteket, med hjälp av applikationer, taltidningsspelare och via kommersiella tjänster. Generellt är respondenterna nöjda med dessa tjänster men nämner ändå ett antal utmaningar kopplade till användningen. Taltidningsspelarna beskrivs av vissa som svåra att använda, utbudet av böcker beskrivs som bristfälligt och svårt att navigera sig i. Ett flertal personer betonar vikten av anpassad och tydlig uppläsningssröst. Åsikterna varierar beroende på distributörer och respondenternas användarvana.

"Det är svårt att välja vad man vill läsa och att bläddra. Inte vill man ju läsa vad som helst. Jag har problem med att hitta, det är för många steg. En seende får som en överblick då de ser på en skärm men jag måste lyssna till varje, om jag ska ha den att räkna upp alla böcker som finns så måste jag lyssna igenom allt, medan seende far över bara och ser "aah där är det". Man får nog tag i det man behöver men det tar mycket lång tid" (IP 11)

"Om man vill ha några speciella böcker så finns dom kanske inte inlästa på CD-skivor, många böcker finns inte inlästa som man skulle vara intresserad av" (IP 5)

"Man orkar inte hör på vissa som läser. Boken kan vara hur bra som helst men du orkar inte höra den där rösten. Nyhetsläsarna borde ha en lugn och tydlig röst, ibland är det svårt att hinna uppfatta vad de menar" (IP 10)

5.3.3 Otillgänglig information

Även om det finns en mångfald goda lösningar och hjälpmedel som stöd för tillgång på information kvarstår ändå problem gällande tillgänglighet. Respondenterna beskriver hur information ofta finns att tillgå men att synsättningsen påverkar möjligheten att ta den till sig. Det handlar om kontraster, textstorlek, färgsättning och innehållets anpassning till exempelvis skärmläsare. Trots god användarvana och tillgång till verktyg och hjälpmedel som stöd för informationssystem säkerställs ändå inte att innehållet går att tillgodogöra sig. Man beskriver svårigheter med att läsa nyheter på grund av texternas och hemsidornas utformning och upplösning.

"Jag har läsdator dit man sätter tidningen under så kan man förstora bokstäverna. Då kan jag se rubrikerna, men om jag vill läsa något annat så måste jag förstora upp mera och då ser jag bara några bokstäver i gången och då orkar man inte rabbla igenom en lång spalt" (IP 10)

"Det är ofta folk som tänker att dom som ser dåligt behöver ha stora bokstäver, men det viktiga är ju kontrasterna, det är jätteviktigt. Om dom inte är i skick så hjälper det kanske inte så mycket att förstora" (IP 3)

"I metron som jag använder så finns det text, jag vet inte vad det är, nyheter? ... man blir ju utan det då folk sitter och läser på någon skärm där. De går så fort att man inte hinner med den heller, fast man skulle se" (IP 4)

5.3.4 Brister hos hjälpmedel

Trots sina många fördelar och behjälpliga funktioner medför ändå hjälpmedel såsom talsyntes och syntolkning vissa utmaningar. Respondenterna anger att långa pauser i syntolkade TV-program har en negativ inverkan, likaså motsatsen, om uppläsningarna är för snabba eller de auditiva intrycken blir för omfattande. Vid användning av talsyntes blir det för den synskadade problematiskt om avbrott uppstår.

"Gällande syntolkade TV-program, om det är länge tyst och dom håller på och gör någonting där så ingen pratar, då har man nog svårt att veta vad som händer" (IP 2)

"De skulle måsta komma ihåg på syntolkningen att man får int prata sönder, allt som vi ska få del av måst ju pratas. Det går för snabbt, man hinner inte med. De har så bråttom att få sagt så mycket som möjligt" (IP 11)

"Om jag ska skriv in i sökfältet så är jag inte alls säker på att jag är där. Eller så tystnar de, talsyntesten slutar fungera, om de ha kommit upp en liten ruta som ja skulle måsta trycka bort någonstans på skärmen som inte jag ser och då de blir tyst så vet jag inte alls vad jag ska göra, jag är helt beroende av att de talar" (IP 12)

5.3.5 Tekniska utmaningar

Bland utmaningarna lyfte respondenterna fram tekniska svårigheter som förhindrar informationstillgången. Man framhåller ändå att det till stor del beror på den egna användarvanan och viljan att ta i bruk nya verktyg och hjälpmedel. I synnerhet de äldre upplever hinder vid användning av digitala lösningar och nya verktyg. Även för vana användare uppstår problem då tjänsterna inte alltid är användarvänliga och tillgängliga. Att trycka på rätt knappar och tangenter beskrivs som en tidskrävande uppgift samtidigt som användningen kräver en viss kvickhet. Misstag är svåra att korrigera och brister i nuvarande teknik upplevs försvåra användningen.

"Facebook har blivit sämre...skrivfälten fungerar inte riktigt och sen berättar inte talsyntesen vad det är för knapp som är till näst. Tex. om där är "kommentera"-knappen så säger den bara "knapp" (IP 1)

"Streaming-tjänsterna funkar inte med smarttelefoner nå himla bra om man använder talsyntes. Dom är jättejobbiga nu för tiden, medan dom sen igen funkar jättebra med datorns skärmläsningsprogram. Det är en tillgänglighetsfråga, där skulle dom måsta utveckla appen, den har också tagit baksteg och inte framsteg" (IP 2)

"Då man ska vara så snabb med allting, eller så är man för snabb så man trycker på fel. Om du gör någonting fel, så är det för en synskadad svårt att veta vad man har gjort för fel, det ser man inte före det ha gått i väg. Att justera är hopplöst" (IP 9)

"Då jag skriver så måste jag oftast skriva flera gånger [...] det tar enormt mycket tid att skriva ett kort meddelande, att skriva ett långt är jättesvårt. Det ser inte trevligt ut" (IP 14)

5.3.6 Digitalt utanförskap

I undersökningen framkom tydligt att personer som inte är vana att använda digitala tjänster av olika orsaker lätt exkluderas. Yngre synskadade rör sig mer obehindrat mellan olika informationsforum medan äldre upplever hinder och begränsas därmed till ett färre antal tjänster. Man beskriver ett digitalt utanförskap vilket förleds av synnedsättning och bristfällig information om tjänster och deras implementering. På grund av rädslan att göra fel uteblir användning av en del tjänster och hjälpmedel för många. Man uttryckte ett missnöje kring digitaliseringens avancerade nivå och beskriver en avsaknad av likabehandling i denna fråga.

"Det ska vara lika åt allihop, inte ska vi ramla mellan stolarna utan vi ska behandlas likadant som alla andra, vi har rätt att få det samma (tillgång till information online)" (IP 10)

"Man borde beakta den äldre generationen, det går så fort den avancerade tekniken, vi får kämpa för att hålla kvar en lite lägre nivå" (IP 19)

"I datorn finns det nog (hjälpmedel) men det blir för invecklat att använda" (IP 6)

5.3.7 Information ute i samhället

Att ta del av information ute i samhället kan vara problematiskt. För en person med synnedsättning kan informationsskyltar, tidtabeller för kollektivtrafik och annan skriftlig information vara otillgänglig. Detta beror långt på olämplig färgsättning, textstorlek, kontrast och placering. Många väljer att be om hjälp av personer i omgivningen för att få tillgång till information då de rör sig ute i samhället.

"Anslagen som sätts upp på anslagstavlor ser vi inte alls. Alla protokoll och skrivelser borde åtminstone vara med fet stil, vanlig stil ser vi inte" (IP 17)

"Väldigt ofta är det så att man inte kan se texten på tavlor. Det kan vara stora skyltar men det hjälper inte särskilt mycket om man ser dåligt. Jag har också frågat en annan människa, bett dom läsa upp vad det står" (IP 14)

"Jag har hittills helst använt kontanter i butiken, att använd kort, läsapparaterna är små. Man måste ha en seende person med sig. Det är problematiskt" (IP 4)

5.3.8 Professionellas perspektiv på utmaningar

De professionella redogjorde för olika utmaningar som de i sitt arbete noterat hos målgruppen. Bland svaren framkom att mångsidiga tjänster finns att tillgå men att de inte alltid är tillgängliga och ändamålsenliga. TV-text finns inte alltid inläst med talsyntes och de kan vara svåra att ta i bruk. Att ta till sig information, både digitalt och ute i samhället blir för många problematiskt på grund av kontraster, färgsättning, placering, storlekar och markeringar. Även de professionella nämner att anpassad litteratur inte finns att tillgå samtidigt som för seende samt att rösterna som läser upp inspelat material borde göras mer levande. Att ta till sig information som endast finns i digital form medför utmaningar för dem som inte har kunskap eller användarvana.

"Om det behövs textning så är det för många svårt att läsa texten. De klagar på det i våra finska nyheter finns ingen svart balk med vit text... Och det är inte så lätt för dessa människor att trycka på knappar och få inskriven text på de olika skärmarna. Där finns mycket man kan jobba med för att få det tillgängligt" (IP 20)

"Största problemet är att böcker inte kommer samtidigt som de finns i bokhandel eller på kommersiella tjänster" (IP 22)

"Sociala media och all info som bara finns digitalt. Om man inte har kunskap att använda nät så faller man bort" (IP 21)

5.4 Fungerande lösningar som används idag

Respondenterna förhöll sig i hög grad positiva till de hjälpmedel och verktyg som finns till förfogande i dagsläget, exempelvis syntolkning, röststyrning, inspelat material och olika applikationer och digitala verktyg. Därtill framfördes exempel på lösningar som kunde vidareutvecklas. I svaren framkom även att man konstruerat egna metoder och lösningskombinationer, anpassade utgående från individuella behov.

5.4.1 Syntolkning, talsyntes, skärmläsare och röststyrning

Ett flertal respondenter beskrev syntolkningen som välfungerande och behjälplig. Den fungerar för såväl text som bildmaterial och går relativt lätt att använda. Även streamingtjänster och teaterföreställningar har alternativ för syntolkning, vilket uppskattas av respondenterna. Talsyntes, skärmläsare och röststyrning beskrivs av de flesta även som förhållandevis lätta att använda.

"Bilderna (på nyhetshemsida) är ju syntolkade i text, så om man har talsyntes i sin dator så då läser talsyntesen upp dom... Så det är jättebra tycker jag" (IP 2)

"Streamingtjänster har alternativ för undertexter och syntolkning, det läser upp vad som sker i bilden. Man kan höra ljudet och prat, men för personer som inte ser så finns det att de berättar vad som händer på skärmen samtidigt" (IP 15)

"På telefon finns röststyrning, det är lättare att använda" (IP 12)

"Talsyntesen kan hjälpa om man håller fingret på en knapp så läser de upp vad det är för knapp, "godkänn" eller "avböj". Dom fungerar bra" (IP 16)

5.4.2 Inspelat material och e-böcker

Gällande inspelat material framhävde respondenterna att de flesta tjänster fungerar bra då man väl lärt sig att använda dem. En del använder sig av e-böcker och man gläder sig över tillgången på information som de erbjuder. Man uppskattar möjligheten att kunna lyssna till material, speciellt om det finns funktioner som tillåter byte av uppläsare enligt tycke och smak.

"Dom flesta av våra studiematerial är på distans, nät-böcker och nätsidor som vi använder i våra kurser. Dom flesta fungerar bra, så att dom läser upp texten så att man kan både läsa den själv eller sitta och lyssna" (IP 15)

"Man kan testa när de (talboksdistributörer) har gratisperioder, dom fungerar jättebra att kunna navigera i böckerna, det är jättelätt använda, man kan också ändra rösten om man vill byta uppläsare så man förstår lättare" (IP 19)

5.4.3 Applikationer och digitala verktyg

Respondenterna beskrev ett antal applikationer och digitala verktyg som används för informationstillgång, speciellt då man rör sig ute i samhället. Information om omgivning och förändringar i exempelvis tidtabeller fås bäst via applikationer. Dessa beskrivs fungera väl förutsatt att användaren bemästrar funktionerna.

"Onnibus har så att om bussen är försenad så får man ett mejl, det är bra" (IP 1)

"VR-appen, den är jättebra, tåginformation kommer också via den" (IP 3)

"Smarttelefonen klarar av de att om du lägger ut en bild med text eller tar ett foto på en plansch eller skylt som de står någonting på, så läser den upp texten" (IP 2)

"Seeing AI-applikationen kan fota och läsa upp, både streckkoder och lite olika saker, men det är svårt att veta var skylten är. Sen har jag också applikationen Be My Eyes där man ringer upp en volontär som bistår med olika saker, läser upp eller om man är i trafikljus så kan man ringa upp så får de säga om det är rött eller grönt" (IP 12)

"Sen har jag börjat aktivt använda Google Lens på i praktiken nästan allt som är möjligt, även PDF-dokument [...] Jag är väldigt begestrad över Google Lens" (IP 13)

5.4.4 Individuella lösningar

Respondenterna uppgav hur de utformat individuellt anpassade lösningar i vardagen och hittat på tillvägagångssätt som fungerar vid olika grader av synnedsättning. Olika verktyg och metoder i kombination med varandra gör det möjligt att ta till sig information trots utmaningar. Detta förutsätter ofta att den synskadade själv är aktiv i utformandet av lösningskombinationerna.

"Jag har i något skede tagit foto av en infotavla och sen förstorar jag det" (IP 13)

*"Jag har läsapparat så jag får en spalt i 14 tum och så läser jag nyheter via datorn.
Har kopplat en stor TV-skärm, över 44 tum, till datorn" (IP 17)*

"Vi har limmat knappar hit och dit var man ska trycka på själva apparaten, så tillgänglig är det med de här lösningarna, men man ska ju kunna använda utan egna lösningar så det går att utveckla, man måste ju hitta lösningar till dom här utmaningarna" (IP 2)

*"Jag har en liten kikare som förstorar 3 gånger, den är alltid med på resor så att jag ser på flygfält tex.
Då ser jag texten, om jag inte har den är det omöjligt" (IP 16)*

5.4.5 Professionellas perspektiv på lösningar som används

De professionella påpekade att det finns många alternativ för synskadade att få tillgång på information i olika situationer, både digitalt och ute i samhället. De lösningar som används idag möjliggör upprätthållande av intressen och ger nya möjligheter, exempelvis att påbörja en ny hobby. Speciellt talsyntes och skärmläsare beskrevs som behjälpliga. Man betonade särskilt vikten av tillgänglighet kopplat till digitalisering av tjänster.

*"Det finns ett sätt att upprätthålla läsandet, det finns variationer. Du kan lyssna på telefon eller på maskiner.
För dem som inte är tekniskt laddade så finns möjlighet att boken i Cd-format, det är en bra service för den som inte har färdigheter i tekniken" (IP 20)*

"Talsyntes och skärmläsare så tycker jag nog att folk är nöjda och vana att använda" (IP 22)

"Streaming har tex Moviereading, att man kan få texten på skärmen läst med talsyntes, också ljudbeskrivning av filmer och serier. Med digitalisering av tjänster är tillgänglighet en viktig sak. Då en tjänst är tillgänglig är den lättare att använda för alla. Den tar inte bort något men ger nya möjligheter." (IP 21)

5.5 Användarupplevelser

Respondenterna tillfrågades specifikt gällande användarupplevelser av fysiska knappar på apparater, tryckkänsliga skärmar och röststyrning av apparater. Majoriteten beskrev knappar som nödvändiga för användningen av apparater som stöder informationstillgång. Viktigt är att knapparna är tydliga och inte är för många eller för små. Man önskade även få tangentbeskrivning vid knapptryck för att säkerställa att man tryckt rätt. För personer med begränsad synförmåga kan fysiska knappar vara användarvänligare än digitala knappar. Tryckkänsliga skärmar beskrevs som användarvänliga, förutsatt att de är tillräckligt stora, har tangentbeskrivning samt att vyer och menyer är lätta att navigera i. Endast ett fåtal använde sig av röststyrning av apparater. De som hade erfarenhet av detta beskrev funktionen som användarvänligt då man väl blivit van vid att använda den. Respondenternas åsikter kring röststyrning framkommer även i kapitel 5.4.1.

"På smarttelefoner finns inga upphöjningar, inga knappar som man kan trycka på.

Knappar är mer användarvänliga, absolut" (IP 8)

"Knapparna borde åtminstone alltid vara så olika så man vet att man trycker på rätt. Om det är sådana som sitter nära varandra och har samma form så kan det vara omöjligt. Det måste märkas ut på något sätt så man vet vilken knapp som är vilken" (IP 14)

"Tablets är bra, nog om man har lite syn kvar, så lite tryck som möjligt för att kom in i så lätta vyer som möjligt, det är viktigt. Och så borde det vara ljud på menyerna, då man trycker och ska in i något program så borde det säga "start" så man vet var man är" (IP 11)

5.5.1 Professionellas åsikter kring användarupplevelser

Expertgruppen ombads beskriva vad deras klienter anger kring användarupplevelser beträffande tekniska verktyg och apparater som stöd. De påpekade att fysiska knappar ofta stöder användningen av apparater men att de inte får vara för många. Det får inte heller krävas allt för många knapptryck för att exempelvis starta en uppläsning av dagstidning. Många använder röststyrning men funktionen kräver viss användarvara.

"Taltidningsspelare (bordsmodell) upplevs som bra och enkel, där finns fysiska knappar, men det är många som upplever att där finns för många knappar. Det skulle behöva vara så avskalat som möjligt så att det är lättare för användaren. Ju enklare, desto bättre" (IP 20)

"Många använder sig av rösten då de ska röra sig och navigera i telefonen, men man ska vara ganska van användare. Många äldre behöver en enkel telefon med klara kontraster" (IP 21)

5.6 Behov i framtiden

Respondenterna tillfrågades vilka behov framtiden kan komma att föra med sig gällande informationstillgången för den synskadade. Man reflekterade även kring vad som är viktigt att ta i beaktande vid introduktion av ny teknik som kan göra vardagen enklare samt vad som kan förbättras gällande användarupplevelser i framtiden. Det upplevdes till viss del som svårt att prognosticera framtida behov, men baserat på dagens utmaningar kunde respondenterna förutse behov som kan bli aktuella framledes. De identifierade framtida behoven listas i punktform.

- **Anpassad information.** Inför framtiden anser man att behovet av information är stort. Främst önskar man få tillräcklig information om lösningar för informationstillgång riktade till synskadade. Informationen bör även vara i ett användarvänligt format så att alla, oberoende synförmåga, kan ta del av och tillgodogöra sig den. Informationen ska vara tydlig, enkel att läsa och tillräckligt innehållsrik. Framför allt vill man få kännedom om nyheter gällande talböcker samt om nya tjänster, hjälpmedel och apparater. Informationen bör finnas i både digitalt och tryckt format och gå att ta del av med hjälp av olika verktyg.

- **Funktionella anvisningar.** Respondenterna framhäver ett ökat behov av funktionella anvisningar för apparater och verktyg, exempelvis information i video- eller ljudformat. För en person med begränsad synförmåga är anvisningar i ljudformat lättare att ta till sig än skrivna texter som dessutom ofta kan vara svårtolkade och omfattande men framför allt krävande att läsa med olika hjälpmedel. Anvisningar i ljudformat kunde vara särskilt fördelaktigt om uppspelningen går att anpassa med hänsyn till att människor är olika snabba och behöver olika lång betänketid. Man vill även att uppläsning av information möjliggörs för flera tänkbara filformat, exempelvis Word och PDF.

”Instruktioner via ljudmeddelanden och ljudfiler kan vara bra, inte bara skrivna texter” (IP 16)

”De ska vara information, alltså handledning, muntlig. Inlästa instruktioner, en inspelad snutt om instruktioner. Videor kan vara hjälpsamma” (IP 24)

- **Individanpassad handledning.** Det mest framträdande behovet för framtiden var anpassad handledning, vilket nästintill samtliga respondenter lyfte fram. Man betonade vikten av individanpassad undervisning kring hjälpmedel, tjänster och program för att slutanvändaren ska kunna få nytta av dessa och våga använda dem. För att säkerställa inläringen önskar man upprepade undervisningstillfällen, uppföljning, repetition samt personlig handledning vid behov. Man vill få tillräckliga instruktioner för att sedan på egen hand träna och därefter ha möjlighet till uppföljning och fortsatt undervisning. Undervisningstillfällen i små grupper, i synnerhet för ovana användare kunde vara bra för bibehållande av intresse och motivation.
- **Lättåtkomligt informationsmaterial.** Man vill lättare hitta aktuell information som är avsedd för synskadade, särskilt gällande instruktioner för användning av olika program och tjänster men också gällande ortspecifika aktualiteter. Information om tjänster, program, apparater och hjälpmedel önskas få i form av en tydlig lista, i manualform eller i en broschyr. Man önskar speciellt en utveckling av informationsmaterial på svenska. Viktigt är att alla synskadade skulle få kännedom om var dessa sammanställningar hittas och hur man får tillgång till information i rätt tid. Förhoppningar finns om att nyheter och information kunde distribueras på ett sådant sätt att de är aktuella i det skede som lyssnaren tar del av innehållet. Speciellt gällande aktiviteter och program som den synskadade kan vara intresserad av att delta i.
- **Individuella lösningskombinationer.** Man uttryckte ett fortsatt behov av individuellt anpassade lösningskombinationer och möjlighet att anpassa verktyg i enlighet med de egna behoven. Det krävs ofta en sammankoppling av olika hjälpmedel och tjänster för att tillgodose informationsbehovet hos målgruppen. För att hitta en fungerande sammanställning krävs detaljerad kunskap. Man behöver känna till vad som erbjuds, hur det används och hur man kan justera inställningar för personligt bruk, varvid professionellas roll blir allt viktigare. Respondenterna är medvetna om att detta är en tidskrävande och utmanande uppgift.

”Viktigt är att tjänster går att kombinera, för vi har så olika individuella behov” (IP 12)

”Det går knappast att konfigurera något som passar alla, men det behöver finnas mycket möjligheter att få det att fungera på olika sätt, speciellt om man ska ha det för personligt bruk så att de skulle finnas många möjligheter att justera och ändra på saker för att få det att passa” (IP 13)

- **System som kontrolleras med tal.** I framtiden förmodar man att system som styrs med tal kommer att utvecklas och användas aktivare av personer med synnedsättning. Genom att interagera med en apparat, exempelvis en smartspeaker, kan man genom muntliga instruktioner, förutom information, även få tillgång till användbara funktioner i hemmet. Exempelvis kan man fråga om en väderleksrapport eller låna en talbok via funktionen.

5.7 Utvecklingsförslag

Respondenterna presenterade utvecklingsförslag för redan befintliga hjälpmedel och verktyg samt gav förslag på nya innovativa åtgärder för förbättrad informationstillgång. Man hänvisar till att många innovativa lösningar för synskadade finns ute i världen och man hoppas på införande av dessa även i Finland. I kapitlet särskiljs inte målgruppens och de professionellas åsikter eftersom de långt omfattade liknande förslag.

- **Applikationer.** Man efterlyser applikationer med automatiska inställningar så att information lättare fås till smarttelefonen i rätt tid, då man rör sig i samhället. Exempelvis förhandsinställningar i kartapplikationer så att den synskadade inte behöver navigera i applikationen samtidigt som omgivningen kräver uppmärksamhet. Som förslag nämns även att information via SMS-funktionen kunde användas mer på grund av sin tydlighet.
- **Smartteknik.** Bland de yngre respondenterna beskrivs smartteknik som tillgänglig och man önskar att den kunde utnyttjas mer för att gynna synskadade. Exempelvis kunde man utveckla center som kontrolleras med tal för att låna talböcker. Man anser att smartteknik numera hör hemma i vardagen.
- **QR-koder.** Flertalet respondenter önskar utökad användning av QR-koder för smidigare tillgång på information. Att skanna en kod i stället för att söka information vid tex. busshållplatser kunde underlätta informationstillgången. Man föreslår QR-koder för olika typer av informationskällor och önskar via funktionen även få audio (uppläsning) av innehållet, exempelvis på prislappar i matbutik, innehållslistor och information från myndigheter. QR-kod kunde även användas för att ladda ner tidningar och böcker på ett enklare sätt.
- **Uppläsning av information.** Många framförde önskemål om uppläsning av information i olika situationer så det skulle vara lika för alla. Uppläsning av information önskas på informationstavlor, på allmänna platser där man tilldelas en nummerlapp, textsidor, menyer och för beskrivning av bilder. Som förslag nämns att uppläsningen kunde startas med knapptryck på fysiska knappar vid informationstavlor, via smarttelefon, med hörlurar eller med hjälp av tryckkänsliga skärmar.

"Det är lättare att höra vad som händer, inte kämpa med att försöka se detaljerna, titta med öronen" (IP 19)

- **Enhetliggöra lösningar och tjänster.** I svaren betonas vikten av enhetliggörande av befintliga lösningar och tjänster. I nuläget finns en mångfald leverantörer som erbjuder flera tjänster och licenser, exempelvis gällande e-böcker och talböcker. Dessa kunde samlas på en lättillgänglig plats som den synskadade har lätt att hitta till och navigera i. Man påpekar även att många tjänster och hjälpmedel inte går att kombinera så som man önskar och har behov av. En del tjänster synkroniserar exempelvis inte med talsyntes på dator.
- **Förenkla och förtydliga funktioner.** En önskan om förenklande av funktioner framkom tydligt i svaren. Det finns en uppsjö av hjälpmedel och tekniska lösningar som ger tillgång till information men som är svåra att använda, främst p.g.a. sin multifunktionalitet. Respondenterna framhåller att det inte behövs många funktioner och egenskaper i apparaterna, utan att man vill använda sig av enklare modeller som är hanterbara. Det behöver nödvändigtvis inte skapas ny teknik, snarare förenklande och förtydligande av den som finns. Ett förslag är att använda sig av en kombination av smarttelefonskärm med lättare användargränssnitt som är mer traditionellt och användarvänligt.

"En sak man borde tänka på är att inte lägga för mycket egenskaper i tex telefoner, det är så mycket man kan göra, för de flesta är det helt onödigt. De borde ha enklare modeller för synskadade" (IP 17)

- **Tillräckliga skärmar.** Inför framtiden hoppas man på fler, större och bättre digitala samt tryckkänsliga skärmar. Skärmar ute i samhället kunde dessutom vara utrustade med verktyg för justering av ljus och zoomning samt uppläsning av informationen. Många av de skärmar som i nuläget finns upplevs som för små och svåra att tyda.

- **Tjänster som inte kräver digitala kunskaper.** Man påpekar att den digitala klyftan blir allt större och att långt ifrån alla kan tillgodogöra sig digitala lösningar och tjänster som kräver tillgång till internet. För att minska det digitala utanförskapet och begränsad informationstillgång föreslås utvecklande av tjänster som inte kräver digitalt kunnande, avancerad teknik eller internetuppkoppling.
- **Större valmöjlighet kring talböcker.** Kring användningen av ljudböcker och taltidningar framkom önskemål kring lånevillkor och mer omfattande information om utbud och nyheter inom området. Distributörer av talböcker och taltidningar borde enligt respondenterna erbjuda större valmöjlighet och längre lånetider. Man borde även eftersträva att utveckla enkla justeringsmöjligheter kring uppläsningssröster, hastighet och navigering i tjänsterna.

”Celiabiblioteket hade en Daisy-onlinetjänst där man kunde låna vilken bok som helst, men den lades ner. Man vill att man alla ska använda app. Den kunde tas i bruk igen. Det var en fungerande tjänst” (IP 21)

”Bokklubbarna har olika teman/kategorier, tex jag vill ha böcker som har med humor att göra men du har inte möjlighet själv att välja vilka böcker man vill ha utan det kommer på måfå en gång i månaden beroende på vilken bokklubb du valt. Du kan få en bok som inte är i din smak och då måste du vänta till nästa månad på nya böcker. Detta kunde utvecklas så man har möjlighet att välja” (IP 20)

6 Sammanfattning och diskussion

Kartläggningen har fokuserat på finlandssvenska synskadades upplevelser i vardagen ur ett tillgänglighetsperspektiv med fokus på information. Redogörelsen av de synskadades upplevelser klargör för utmaningar, möjligheter och utvecklingsförslag kopplade till informationstillgången. Man kan konstatera att respondenterna generellt är nöjda med utbudet av hjälpmedel, tjänster och program som stöder informationstillgången. Bland annat syntolkning, skärmläsare, röststyrning och olika applikationer beskrivs som välfungerande lösningar, då man väl lärt sig använda dem. De hjälpmedel och program som i dagsläget erbjuds möjliggör tillgång på information, nyheter och litteratur. Hur man tillgodogör sig information och innehåll beror långt på användarvana och kunskap, särskilt gällande digitala och tekniska lösningar.

Utmaningar och hinder för tillgång på information varierar stort beroende på synförmåga. Många upplever att information finns att tillgå men att de tjänster som erbjuds inte alltid är tillgängliga av olika orsaker. Bland utmaningarna som belystes framstod i synnerhet nyheters aktualitet, otillgänglig information samt tekniska svårigheter som angelägna. Det framkom tydligt att ett digitalt utanförskap kan förledas av synnedsättningar och begränsad kunskap om användningen av hjälpmedel, tjänster och program.

Inför framtiden finns förhoppningar om funktionella anvisningar och anpassad information om hjälpmedel och program, exempelvis i video- eller ljudformat. Det finns ett behov av individuella lösningar och en önskan om att hjälpmedel, tjänster och program som erbjuds kunde gå att kombinera och enhetliggöra. Många upplever att lösningarna är krävande att använda, varmed man även hoppas på förenklade versioner av redan befintliga hjälpmedel och tjänster. Utöver detta önskas individanpassad handledning, tjänster som inte kräver digitala kunskaper, tillräckliga skärmar samt ökad användning av talstyrda system och QR-koder. Man önskar även en ökad användning av applikationer med förhandsinställningar som underlättar användning och navigering i omgivningar som kräver uppmärksamhet.

Det finns goda förutsättningar till förbättrad informationstillgång för synskadade. Genom att involvera målgruppen i utveckling av tjänster och program ökar sannolikheten att slutanvändaren kan tillgodogöra sig information och innehåll på ett adekvat sätt. Framtida satsningar kunde fokusera på fortsatt ökad tillgänglighet samt utformande av informationsmaterial och handledning i anpassade former. Framtida studier kunde förslagsvis klargöra närmare för orsaker till det digitala utanförskapet hos synskadade, hur det kunde åtgärdas och i bästa fall förebyggas.

Litteratur

Förbundet Finlands Svenska Synskadade. (uå). Hämtad 22.9.2023 från <https://www.fss.fi/>

God vetenskaplig praxis och handläggning av misstankar om avvikelser från den i Finland 2023. (2023). Forskningsetiska delegationen. Hämtad 22.9.2023 från https://tenk.fi/sites/default/files/2023-04/Forskningsetiska_delegationens_GVP-anvisning_2023.pdf

Jacobsen, D. I. & Andersson, S (övers.) (2017). Hur genomför man undersökningar? Introduktion till samhällsvetenskapliga metoder (Upplaga 2:1.). Lund: Studentlitteratur.

Tabell 1 **Uppdelning av urvalet i ålder och kön**

Tabell 2 **Respondenternas användning av tjänster och hjälpmedel**

Figur 1 **Resultatredovisningens teman**

Inledande Frågor

Använder du taltidning?

Använder du Celias tjänster?

Har du en smarttelefon?

Har du en läs-tv?

Använder du röstassistent (Siri, Google Assistant, Amazon Alexa)?

Använder du andra hjälpmedel för att få information?

Teman

1. Nyheter (taltidningar, tidskrifter)

Exempel: En viktig händelse har inträffat, hur får du kännedom om detta?

- Hur får du tillgång till nyheter?
- Vilken typ av information / nyheter är svårt att få tag på?
- Vad fungerar bra?
- Vad är det som är svårt?
- Hur kunde det förbättras i framtiden?

2. Litteratur (skönlitteratur, studiematerial)

Exempel: Om du vill studera, får du tag i litteratur lika enkelt som seende?

- Hur får du tillgång till olika former av litteratur?
- Är det något som är komplicerat, vad?
- På vilket sätt kunde tillgången på litteratur förbättras i framtiden?
- På vilket sätt fås information om tjänster som stöder läsande av böcker (Celia)?
- Används andra tjänster än Celia? (BookBeat, Storytel, Audible, e-böcker)

3. Information ute i samhället (skyltar, infotavlor, dokument, info från myndigheter)

Exempel: Du behöver ta del av information på en skylt/infotavla

- Hur tar du del av information ute i samhället?
- Vad kunde förbättras gällande information/tillgänglighet vid evenemang?
- Finns det något som försvårar informationstillgången?
- Vad kunde utvecklas i framtiden? Hur?

4. Hobbyer, lära sig nya saker

Exempel: Du vill börja med en ny hobby (tex stickmönster, körsång), hur får du information om denna?

- Är det komplicerat att få tillgång till information? Vad gör det svårt?
- Vilken information är svår att få tag på?
- Vad fungerar bra? På vilket vis?
- Vad kunde göra situationen bättre i framtiden?

5. Sociala medier (IG, Facebook, TikTok mm)

Exempel: Delaktighet i diskussioner, ge respons på inlägg, publicera innehåll

- Hur använder du sociala medier?
- Hur får du tillgång till information på sociala medier?
- På vilket sätt görs innehållet tillgodogörande? Vad fungerar bra?
- Finns det något som är svårt / otillgängligt?
- Vad kunde förbättra informationstillgången?

6. Webben (söka information)

Exempel: Du vill söka reda på ny information om något

- Hur använder du webben / internet för att söka information?
- Finns det verktyg som stöder användningen? Hurudana?
- Hur söker du information om du inte har tillgång till webben?
- Vad kan vara svårt?
- Vad kunde utvecklas i framtiden?

7. Underhållning (kultur, musik, sport, se på TV/Streamingtjänster)

Exempel: Du vill se på en TV-serie eller sportmatch

- Hur tar du del av information gällande underhållning?
- Hur tar du del av underhållningen? Finns det verktyg som stöder detta?
- Vad kan vara invecklat?
- Hur kunde det förbättras i framtiden?

Användarupplevelser

Exempel: Vid användning av tekniska verktyg och apparater som stöd / hjälpmedel

- Är det användarvänligt med fysiska knappar? Varför / Varför inte?
- Är du intresserad av att använda tryckkänsliga skärmar (tablet/smarttelefon)? Varför / Varför inte?
- Är du intresserad av att använda röststyrning av apparater (Siri på iPhone, Google Assistant, Amazon Alexa)? Varför / Varför inte?

- Vad är viktigt att tänka på vid introduktion av ny teknik som kan göra vardagen enklare?
- Vad kan förbättras gällande användarupplevelsen i framtiden?

Annat du önskar framföra?

Informationstillgången idag

- Inom vilka *användningsområden* beskriver klienter/kunder att de vanligen stöter på problem gällande informationstillgång?

- Vilka problem och utmaningar finns? / Vad fungerar bra? Vad kunde utvecklas gällande:

Nyheter

Litteratur

Information ute i samhället

Hobbyer / Lära sig nya saker

Sociala medier

Webben

Underhållning

Informationstillgången i framtiden

- Vilka förväntningar har lyfts fram hos klienterna gällande informationssystem?

- Vad anser du att behöver utvecklas?

- Hur tror du att situationen kunde förbättras i framtiden?

Användarupplevelser

Vid användning av tekniska verktyg och apparater som stöd / hjälpmedel

- Hur beskriver klienterna användarupplevelserna?

- Vad framkommer kring användning av:

Fysiska knappar, Vad fungerar bra / mindre bra?

Tryckkänsliga skärmar, Vad fungerar bra / mindre bra?

Röststyrning av apparater, Vad fungerar bra / mindre bra?

- Vad är viktigt att tänka på vid introduktion av ny teknik som kan göra vardagen enklare?

- Vad kan förbättras gällande användarupplevelsen för synskadade i framtiden?

- Annat du önskar framföra?

Välkommen att delta i kartläggningen gällande informationssystem som hjälpmedel för personer med synskada

Bilaga 3

Målet med kartläggningen är att redogöra för hur finlandssvenska synskadade upplever sin vardag idag och om 10 år, sett ur perspektivet informationssystem som hjälpmedel. Vad fungerar bra? Vilka är utmaningarna? Vad kunde utvecklas och förbättras?

Kartläggningen genomförs i Österbotten, Åboland och Nyland under våren 2023 i samarbete med Kolibre rf och Yrkeshögskolan Novia. Kartläggningen genomförs på beställning av synskadades intresseorganisationer och finansieras av Stiftelsen Svenska Blindgården, Stiftelsen Emilie och Rudolf Gesellius fond och Hans Brummers Stiftelse. För att på bästa sätt klargöra för utmaningar, möjligheter och utvecklingsförslag används fokusgruppsintervjuer som datainsamlingsmetod. Intervjuer hålls med personer i åldersgrupperna 18–65 år, 65 år och äldre, samt med professionella inom området. Intervjun med professionella hålls via Teams.

Svaren behandlas konfidentiellt och i rapporteringen kan inte enskilda respondenter identifieras. Allt insamlat material anonymiseras och förvaras skyddat enligt principerna för GDPR och rekommendationer av TENK (den forskningsetiska delegationen i Finland). I början av den personliga intervjun ber vi om ditt muntliga samtycke till att delta i kartläggningen. Deltagandet är frivilligt och du kan när som helst avbryta utan att ange orsak.

Resultaten sammanställs i en rapport. Med hjälp av resultaten hoppas vi kunna bilda oss en uppfattning om utmaningar, möjligheter och utvecklingsförslag gällande informationssystem som hjälpmedel för synskadade idag och i framtiden. Resultaten är av stor vikt för utvecklandet av redan befintliga samt nya lösningar för informationssystem som hjälpmedel.

Dina erfarenheter och åsikter är viktiga för oss eftersom du har värdefull kunskap och kännedom och därför kan hjälpa till med att identifiera utvecklingsmöjligheter och lösningar.

Blev du intresserad av att delta?

Vänligen anmäl ditt intresse och lämna dina kontaktuppgifter till Niklas Finnäs på mailadressen niklas.finnas@fss.fi eller per telefon 0504600409 senast 31.1.2023.

Om tiden för fokusgruppsintervjuerna kommer vi överens med intresserade deltagare. Du får mer information gällande tid och plats under våren.

Kontaktpersoner gällande kartläggningen

Nanette Westergård, projektforskare, nanette.westergard@novia.fi Telefonnummer: 0505344790
Daniel Ainasoja, verksamhetsledare, daniel.ainasoja@kolibre.org Telefonnummer: 0505274174

Tangentbeskrivning / Knappbeskrivning	En funktion som gör att en instruktionsröst läser upp en knapps namn (Synskadades förbund)
Ljudbeskrivning	Ljudbeskrivningar är talade beskrivningar av viktiga händelser och innehåll på skärmen för filmer och TV-program (support.apple.com)
Talsyntes	En talsyntes är ett program eller en applikation som kan läsa upp texter exempelvis på datorn, i mobilen eller på en läsplatta. Rösterna som läser upp texten är syntetiska, och i de allra flesta talsynteser kan man själv välja läshastighet och olika röster (sprakforskning.se)
Röststyrning	Röststyrning är språkteknologi där en människa kan styra en anordning med rösten (wikipedia)
Syntolkning	Att syntolka är en audiovisuell tolkning som kan vara inspelad eller ske live, direkt. Syntolkning sker alltmer via TV, både i public service och de kommersiella kanalerna (wikipedia)
Skärmläsare	En skärmläsare är ett program som gör att den som är blind eller gravt synskadad kan få det som står på en datorskärm, på en surfplatta eller i en mobiltelefon uppläst med talsyntes eller i punktskrift med hjälp av en så kallad punktskriftsskärm (srf.nu)
Celia	Tillgänglighetsbiblioteket Celia är ett statligt specialbibliotek som stöder likvärdighet i läsning och lärande. Celia producerar och förmedlar tal- och punktskriftsböcker samt andra specialtillverkade böcker och läromedel. Celias tjänster kan användas av alla som har svårt att läsa en vanlig bok på grund av lässvårigheter, sjukdom, funktionsnedsättning eller motsvarande orsak (celia.fi)
Röstassistent	En röstassistent är en röstaktiverad programvara på en smartphone eller annan enhet som kan förmedla information och utföra vissa typer av uppgifter åt användaren (oppna.info)
Knappen	Knappen är en taltidningsspelare som erbjuds av Finlands Svenska Taltidningsförening (FSTF). Via den kan man lyssna på en till två taltidningar men inte talböcker (fss.fi)
Seeing AI	Applikation som med hjälp av AI beskriver omgivningen. Utvecklad av Microsoft Corporation.
Be My Eyes	Applikation där frivilliga svarar på videosamtal och kan därmed beskriva omgivningen.
Moviereading	Applikation som synkroniserar ljudbeskrivning och textning i filmer.
Google Lens	Google Lens ger möjlighet att använda mobiltelefonens kamera för att identifiera saker och platser som kamerans riktas mot med hjälp av bildigenkänningsteknik (pctidningen.se)

VR-appen	VR:s mobilapp VR Matkalla guidar genom resan, hjälper med eventuella ändringar och erbjuder förmåner (vr.fi)
Pratsam applikationen	Pratsam Reader App är en för synskadade och andra personer med en läsnedsättning anpassad DAISY- och EPUB-spelare som fungerar på smarttelefoner och surfplattor (pratsam.com)
DAISY	DAISY är ett etablerat tillgängligt format för talböcker och taltidningar.
Daisyspelare	Publikationer i DAISY-formatet kan spelas upp för användaren med hjälp av så kallade Daisyspelare eller telefon/läsplatta (personlig kommunikation, 1-10-2023)
Victor Reader Stratus	Taltidningsspelare, en modell av Daisyspelare (fss.fi)
Ledfyr	En ledfyr är ett verktyg, främst för synskadade, som antingen vägleder eller varnar för hinder då man rör sig (irishjalpmedel.se)
Läs-Tv	Optiskt hjälpmedel som i praktiken är ett stort och stadigt elektroniskt förstoringsglas (fss.fi)
Tablet / Surfplatta	Surfplatta (engelska: tablet computer), även kallad padda (av engelska: pad, "platta"), är en tunn handdator försedd med multipeksskärm, som styrs med hjälp av fingertopparna och är avsedd att kunna hållas i en hand (wikipedia.org)
QR-kod	QR-koder (Quick Response) skannas med kamera eller kodskanner för länkar till exempelvis webbplatser, appar, biljetter med mera. Kameran upptäcker och markerar automatiskt en QR-kod (apple.com)
Smartspeaker	En smart högtalare är en högtalare med inbyggd röstassistent och kan med hjälp av ett "aktiveringsord" och muntliga instruktioner svara på frågor och erbjuda användbara funktioner (smartahogtalare.se)
E-bok	En e-bok är en bok som har överförs till elektroniskt format så att du kan läsa texten direkt på din dator, surfplatta, mobiltelefon eller på en särskild läsplatta (elib.se)